

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2
2. ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 2.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 2.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
 - 2.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.5 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 2.6 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
 - 2.7 บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
3. การมีส่วนร่วม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบความคิดในการวิจัย

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2

สภาพทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ประกอบด้วยอำเภอลาดยาว อำเภอแม่่วงก์ อำเภอบรรพตพิสัย กิ่งอำเภอลาดยาวและกิ่งอำเภอแม่เปิน ซึ่งได้ประกาศจัดตั้งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เป็นหน่วยงานที่อยู่ในการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนลาดยาววิทยาคม หมู่ 5 ตำบลสระแก้ว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดนครสวรรค์ อยู่ห่างจากที่ตั้งศาลากลางจังหวัดประมาณ 40 กิโลเมตร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ติดต่อกับจังหวัดและอำเภอใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอขามเฒ่าวังขามบุรี กิ่งอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร และกิ่งอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอสว่างอารมณ์ และ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร อำเภอเก้าเลี้ยว อำเภอชุมแสง และอำเภอเมืองนครสวรรค์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอปางศิลาทอง และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ประชากรส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างกระจัดกระจาย จะมีเฉพาะในเขตเทศบาลที่ประชากรอยู่กันอย่างหนาแน่น ส่วนใหญ่มีแบบอย่างของชนบทรอบเมือง ประเพณีและวัฒนธรรม ที่คล้ายคลึงกัน มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ นับถือระดับอาวุโส ประชากรจากทุกภาคได้อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งเพื่อประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์และส่วนหนึ่งเนื่องมาจากบางพื้นที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ประชากรได้มาบุกรุกป่าเพื่อถือเป็นที่ดินซึ่งผิดกฎหมายและขายเปลี่ยนมือกันเนื่องจากมีราคาถูก และชุมชนบางแห่งเป็นชุมชนที่ประชากร อพยพมาจากหมู่บ้านเดียวกัน เพื่อมาตั้งหมู่บ้านใหม่เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวในเบื้องต้น โดยเฉพาะประชากรที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอเม่วงก์ กิ่งอำเภอชุมตาบงและกิ่งอำเภอแม่เปิน เป็นต้น เนื่องจากประชากรมีการอพยพมาจากทั่วทุกภาคของประเทศ จึงมีประเพณีที่หลากหลายและยังคงรักษาและสืบทอดกันต่อมา ดังนี้

1. ประเพณีบุญบั้งไฟ ของชาวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะพบมากในเขตกิ่งอำเภอชุมตาบงและกิ่งอำเภอแม่เปิน
2. ประเพณีอัญเชิญเจ้าพ่อ เจ้าแม่ ตามลัทธิความเชื่อแห่งศาสนา ของชาวไทยเชื้อสายจีน
3. ประเพณีไหว้พระจันทร์ ของชาวไทยเชื้อสายจีน
4. ประเพณีสงกรานต์
5. ประเพณีในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ

ปัจจุบันนายสมบุญ ทิพรังศรี เป็นผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 3 คน ประกอบด้วยนายอำนาจ จันทร์ขำ, นายสมาน บุคศรี และนางศุภกาภรณ์ พลายสังข์

โครงสร้างและภารกิจการดำเนินงาน

โครงสร้างการบริหารงาน ประกอบด้วย 6 กลุ่ม 1 หน่วย ดังนี้

1. กลุ่มอำนวยการ
2. กลุ่มบริหารงานบุคคล
3. กลุ่มนโยบายและแผน
4. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
5. กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา
6. กลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษา
7. หน่วยตรวจสอบภายใน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ดำเนินงานด้านการศึกษากายใต้วิสัยทัศน์ " สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 เป็นองค์กรหลักในการจัดส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและพัฒนาสู่มาตรฐานสากล โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม " มีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษาแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น
2. วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. แจกจัดสรรงบประมาณที่ได้รับจัดสรร และกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่าย งบประมาณของสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขต พื้นที่การศึกษา
5. กำกับ ดูแล ติดตามและประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การ จัด และพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษา
8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

9. ดำเนินการ และประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

10. ประสาน ส่งเสริม การดำเนินงานของคณะอนุกรรมการและคณะทำงานด้านการศึกษา

11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา

12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของผู้ใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย (สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษานครสวรรค์ เขต 2.2547:1-4)

สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษานครสวรรค์ เขต 2 มีสถานศึกษาในสังกัดทั้งสิ้น 160 โรงเรียน และ 5 สาขา (สำนักงานเขตพื้นที่ศึกษานครสวรรค์ เขต 2.2547:5-7) จำแนกเป็น ดังนี้ ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวน โรงเรียนจำแนกตามอำเภอ/กิ่งอำเภอ

อำเภอ	จำนวน	สาขา	หมายเหตุ
อำเภอลาดยาว	59	-	เป็น โรงเรียนมารวม 1 โรงเรียน
อำเภอบรรพตพิสัย	57	-	เป็น โรงเรียนมารวม 1 โรงเรียน
อำเภอแม่วงก์	28	4	
กิ่งอำเภอชุมตาบง	10	-	
กิ่งอำเภอแม่เปิน	6	1	
รวม	160	5	

โดยจัดการศึกษาจำแนกเป็นระดับช่วงชั้น ดังนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงจำนวน โรงเรียนจำแนกตามระดับการจัดการศึกษา

ระดับการจัดการศึกษา	จำนวนโรงเรียน	จำนวนสาขา
การศึกษาปฐมวัย	1	-
การศึกษาปฐมวัย - ช่วงชั้นที่ 2	109	5
การศึกษาปฐมวัย - ช่วงชั้นที่ 3	42	-
ช่วงชั้นที่ 3 - ช่วงชั้นที่ 4	8	-
รวม	160	5

ทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

ในการจัดการศึกษา หลักสูตร เปรียบเสมือนผู้นำทางไปสู่จุดหมายของการศึกษาในแต่ละระดับ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาจำเป็นต้องรู้และเข้าใจ ความหมายของ “หลักสูตร” เป็นอย่างดี ทั้งนี้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมาย และเสนอแนวคิด มุมมองที่แตกต่างกัน ไว้ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2535:1-3) ได้ศึกษาความหมายของหลักสูตรของนักการศึกษาของไทย และต่างประเทศ และสรุปความหมายของหลักสูตรไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร ได้แก่ รายวิชาหรือรายการเนื้อหาที่สอนในโรงเรียน
2. หลักสูตร ได้แก่ ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้ผู้เรียน
3. หลักสูตร ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์
4. หลักสูตร ได้แก่ สิ่งที่โรงเรียน ผู้ปกครองและสังคมคาดหวัง หรือมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนได้รับหรือมีคุณสมบัติในสิ่งนั้น ๆ
5. หลักสูตร ได้แก่ เครื่องมือที่จะนำนักเรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา
6. หลักสูตร ได้แก่ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทางการเรียน
7. หลักสูตร ได้แก่ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูนักเรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน
8. หลักสูตร ได้แก่ แผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
9. หลักสูตร ได้แก่ เอกสาร(หนังสือหลักสูตรและเอกสารประกอบอื่นๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน
10. หลักสูตร ได้แก่ วิชาความรู้สาขาหนึ่งที่ว่าด้วยทฤษฎี หลักการและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตร

กูด (ชัยพร วงษ์วรรณ.2538 : 5 – 6 อ้างอิงจาก Good .1959:7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เช่นหลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรศิลปศึกษา
2. หลักสูตร คือ คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้กับนักเรียน เพื่อให้มีความรู้ขั้นพื้นฐานหรือรับใบประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อได้
3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียน ภายใต้การแนะนำของโรงเรียนและสถาบันการศึกษา

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 9) กล่าวว่า หลักสูตร มีความหมายตั้งแต่เป็นรูปธรรมจนถึงนามธรรม ดังนี้

ภาพที่ 2.1 แสดงความหมายของหลักสูตรตั้งแต่เป็นรูปธรรมจนถึงนามธรรม

ที่มา : ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 9)

ทัศนีย์ สุขเมธิ (2537 : 7) กล่าวว่าหลักสูตร หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนได้จัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะภายในหรือภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์(2535 : 25) กล่าวว่าหลักสูตรมีความหมาย 3 ประการ คือ

1. หลักสูตรเป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎี หลักการและการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามความมุ่งหมายไว้

2. หลักสูตรเป็นระบบในการจัดการศึกษา โดยมีปัจจัยนำเข้า(Input) ได้แก่ครู นักเรียน วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ กระบวนการ(Process) ได้แก่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลผลิต (Output) ได้แก่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสำเร็จทางการศึกษา เป็นต้น

3. หลักสูตรเป็นแผนจัดการเรียนการสอน ที่มุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการ

รุจิรี ภู่อสาร, จันทราณี สงวนนาม (2545 : 77-78) กล่าวว่าหลักสูตรเป็นแผนการเรียน ที่ประกอบด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา ซึ่งจะรวมถึงแบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ และจะต้องมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียน และยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับหลักสูตร อีก เช่น โปรแกรมการเรียน เอกสารการศึกษา และ แผนการจัดกิจกรรม เป็นต้น

แรมสมร อยู่สถาพร (2533 : 3) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับนักเรียนประถมศึกษาโดยมุ่งสร้างนักเรียนให้เป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม และจริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคมและมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตตามสภาพของสังคมในขณะนั้น ๆ

วารกรณ์ บางเลี้ยง (2535 : 13) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่าง ๆ โครงการเตรียมเด็กและเยาวชน เอกสารที่กำหนด โครงการศึกษา หรือแผนที่แสดงถึงจุดหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม

สังค์ อุทรานันท์(2532 : 16) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. หลักสูตร คือสิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ที่ได้จัดลำดับความยากง่ายหรือเป็นขั้นตอนไว้อย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้เป็นการล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ค้องการ
3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียน
4. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้และได้ตอบสนองต่อการแนะนำของโรงเรียน

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์(Saylor and Alexander, 1974:5) กล่าวว่าหลักสูตรคือ กิจกรรมทั้งมวลที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนและการวางแผนหลักสูตรเป็นการเตรียมการให้โอกาสกับผู้เรียน

แฟรงคลิน (Franklin , 1974 : 4) กล่าวว่า หลักสูตรคือประมวลเหตุการณ์ทั้งปวงที่ครูผู้สอนให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิต เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการโดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรม มวลความรู้และประสบการณ์ทุกชนิดที่ทางโรงเรียนจัดให้กับนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนและวิธีการวัดและประเมินผลการเรียน ทั้งนี้เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการที่จะพัฒนาตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเจริญงอกงาม อีกทั้งมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ผู้พัฒนาหลักสูตรพึงประสงค์

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาของประเทศ เพราะหลักสูตรจะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความสำคัญของหลักสูตร สรุปได้ ดังต่อไปนี้

กาญจนา คุณาภิรักษ์ (2535 : 4) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้ปรัชญาหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษามุ่งหมายตามแผนการศึกษาของชาติ

แก้วดา คณະวรรณ (2524 : 4) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีฐานะเป็นแผนยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษา เพราะว่าหลักสูตรบอกวัตถุประสงค์ที่ต้องการว่ามีอะไร ต้องเปลี่ยนคนให้มีคุณสมบัติอย่างไร มีความสามารถอย่างไร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ชัยพร วงศ์วรรณ (2538 : 7) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรว่า

1. หลักสูตร เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาชาติเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ
2. หลักสูตรเป็นแนวทางปฏิบัติของครู หลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย ขอบข่ายของเนื้อหาครูจะต้องปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดให้
3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดและบริหารการศึกษา การวางอัตรากำลังคนหรือพัฒนาบุคลากรที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับหลักสูตรใหม่ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ โรงฝึกงาน อาคารสถานที่ ทำให้คุณภาพและมาตรฐานของการศึกษาไม่แตกต่างกัน
4. หลักสูตรเป็นแนวทางในการทำนายอนาคตของประเทศชาติว่าจะเป็นอย่างไ เพราะการจัดการศึกษาเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของคนในสังคม

พิสมัย ถิระแก้ว(ม.ป.ป. : 6-7) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. หลักสูตร เป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตร เป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. หลักสูตร เป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม
4. หลักสูตร เป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาด้วย

5. หลักสูตร เป็นแผนดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุม ดูแล ติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐด้วย

6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปในรูปใด

8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของงานของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล(2529 : 104 – 105) กล่าวถึง ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ

2. หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา

3. ในระดับโรงเรียน หลักสูตรจะเป็นแนวปฏิบัติแก่ครู เพราะหลักสูตรจะบอกให้ครูรู้ว่า จะสอนให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมอะไร จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไรและจะต้องวัดและประเมินผลการเรียนอย่างไร

4. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา คือสถาบันการศึกษาจะต้องจัดการเรียนการสอนให้ถึงมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้เหมือนกัน

ธีรารัง บัวศรี (2531 : 8 – 10) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ความสำคัญต่อการศึกษารวม หมายถึง การจัดการศึกษาต้องมีการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้เยาวชนแต่ละวัยแต่ละระดับการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ

2. ความสำคัญต่อการเรียนการสอน หมายถึงหลักสูตรเป็นสิ่งชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดมวตประสบการณ์แก่ผู้เรียน และต้องให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2538 : 46) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1.หลักสูตรเป็นแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติ ให้บรรลุตามความมุ่งหมายและนโยบาย

2.หลักสูตรเป็นหลักและแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดการและการบริหารการศึกษา การสรรหาและพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรมการเรียนการสอน งบประมาณ อาคารสถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสม

3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นที่ไปตามนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

4. ระบบหลักสูตรจะกำหนดความมุ่งหมาย ขอบข่ายเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แหล่งทรัพยากรและการประเมินผลสำหรับการจัดการศึกษาของครูและผู้บริหาร

5. หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

อากา บุญช่วย (2537 : 17 – 18) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

1. เป็นเอกสารของทางราชการ หรือเป็นบัญญัติของทางรัฐบาล เพื่อให้บุคคลทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นเสมือน “คำสั่ง” หรือ “ข้อบังคับ” ของทางราชการชนิดหนึ่งนั่นเอง

2. เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอน ในสถาบันการศึกษา ระดับต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐบาลให้แก่โรงเรียน

3. เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษา ที่จะต้องอำนวยการ ควบคุมดูแลและติดตามประเมินผล ให้เป็นที่ไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลให้แก่โรงเรียน

4. เป็นแผนปฏิบัติงาน หรือเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะเสนอแนะจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนการสอน

5. เป็นเครื่องมือของรัฐ ในอันที่จะพัฒนางานและพัฒนากำลังคน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตามแผนของรัฐบาล

6. เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้คนมีคุณภาพ

จากแนวคิดของนักการศึกษา ที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตร มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนหัวใจของการจัดการศึกษา เป็นมาตรฐานการศึกษา เป็นเป้าหมายและแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติงานของครู ในการเสริมสร้างทักษะ การปลูกฝังค่านิยม เจตคติ และการพัฒนาความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียนทุก ๆ ด้าน ประการสำคัญหลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการพัฒนาคน ถ้าประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตร ที่เหมาะสม ทันสมัย มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลง ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรอย่างแท้จริง เพื่อให้หลักสูตรได้รับการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง

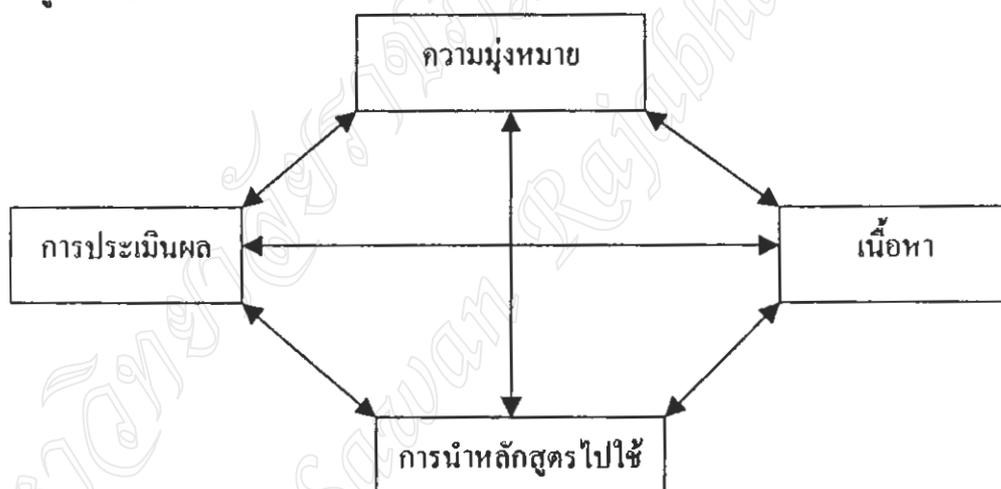
องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรสามารถทำให้มองเห็นโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ดวงเดือน เทศวานิช (2530 : 18-20) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่ามี 4 ส่วนที่สำคัญ ซึ่งประกอบด้วย

1. ความหมาย
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

ผังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบของหลักสูตร

ที่มา : ดวงเดือน เทศวานิช(2530 : 20)

ซำรง บัวศรี (2531 : 7 - 8) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากเรียนจบหลักสูตรแล้ว

2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้

3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่น ๆ ตามจุดหมายที่กำหนด

5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6. การประเมิน หมายถึง การประเมินผลหลักสูตรและการประเมินผลการเรียนการสอน นาคยา บิลันธนานนท์ และคนอื่น ๆ (2542 : 38 – 40) กล่าวว่า หลักสูตรภายใต้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มอบอำนาจให้สถานศึกษา เป็นผู้ออกแบบหลักสูตรเอง ซึ่งหลักสูตรของสถานศึกษา ควรประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ดังนี้

1. เป้าหมาย มาตรฐานและการสำเร็จการศึกษาแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. หลักการและเหตุผลของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และรายวิชาต่าง ๆ
3. คำอธิบายกลุ่มสาระการเรียนรู้ และคำอธิบายรายวิชา
4. จุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา แต่ละชั้นปี
5. หน่วยการเรียนรู้
6. สัดส่วนเวลาเรียน
7. แผนการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

บันลือ พฤษะวัน (2524 : 58 – 63) กล่าวว่าหลักสูตรที่ดีควรมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาของหลักสูตร
3. วัตถุประสงค์
4. การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ควรมีลักษณะและองค์ประกอบดังนี้

- 4.1.1 สนองความต้องการของผู้เรียนและสังคม
- 4.1.2 สร้างเสริมค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดี
- 4.1.3 เน้นและส่งเสริมคุณสมบัติส่วนบุคคลให้มีความเจริญงอกงามหลายด้าน

ในลักษณะบูรณาการ เช่น ทางกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม

4.1.4 เน้นหนักในการเสริมสร้างทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมและฝึกอาชีพ การรวมกลุ่มสหกรณ์ เกมทักษะหรือกลุ่มอาชีพ รู้จักจับจ่ายใช้สอยและเป็นผู้บริโภคที่ฉลาด

- 4.1.5 ต้องสนองความต้องการของผู้เรียน ตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้อย่าง

เหมาะสมกับวัย

5. เนื้อหาของหลักสูตร หรือสิ่งที่กำหนดให้เรียนนั้นเป็นเพียงแนวทางที่จะช่วยให้ครูนำไปสู่หรือก่อให้เกิดประสบการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ผู้เรียน สังคม หรือประเทศต้องการ ดังนี้

5.1 เนื้อหาควรสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิต ประสบการณ์ที่ใกล้ตัวนักเรียน และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

5.2 เนื้อหาควรมีความต่อเนื่อง เรียงตามลำดับความยากง่าย หรือจากใกล้ ๆ ตัวไปถึงไกลตัวออกไป เรียงลำดับของเนื้อหาให้เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน

5.3 จุดประสงค์ของแต่ละตอนก็จะมีจุดย้ำเน้นในสิ่งเดียวกัน

6. วัสดุหลักสูตร เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้หลักสูตรนำไปสู่การปฏิบัติได้สะดวกสบายขึ้น เช่น แผนการสอน คู่มือครู สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น

7. การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ หลักสูตรที่นำไปสู่การปฏิบัติที่ดี นั้นประกอบลักษณะหลายประการ คือ

7.1 ต้องกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำที่จะทำให้ผู้เรียนส่วนใหญ่สามารถประสบความสำเร็จได้ เด็กฉลาดจะมีบทเรียนพิเศษให้เรียนเพิ่มและเด็กเรียนอ่อนครูต้องให้ความช่วยเหลือให้ประสบความสำเร็จได้

7.2 ควรจัดเนื้อหาไว้เป็นกลาง ๆ ส่วนหนึ่งที่เด็กต้องเรียนทั้งประเทศเหมือนกันหมด และอีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของท้องถิ่นที่จะกำหนดเพิ่มเติมจากส่วนแรก

7.3 ควรมีความยืดหยุ่น ซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถคัดเลือกเนื้อหา กิจกรรมหรือสื่อการเรียนได้อย่างอิสระ รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ ที่สนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้

7.4 มีการผสมผสานรูปแบบวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นได้อย่างมีสัดส่วน

7.5 การกำหนดเนื้อหา และเวลาที่ใช้สอนมีความพอดี

วารสาร บ้างเล็ง (2535 : 15) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการคือ

1. จุดมุ่งหมาย ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์เฉพาะวิชา และจุดประสงค์การเรียนการสอน

2. เนื้อหาและประสบการณ์

3. บุคลากรการสอน

4. การนำหลักสูตรไปใช้

5. การประเมินผล

สัจด์ อุทรานันท์ (2532 : 235 – 244) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ซึ่งจะขาดไม่ได้ คือ

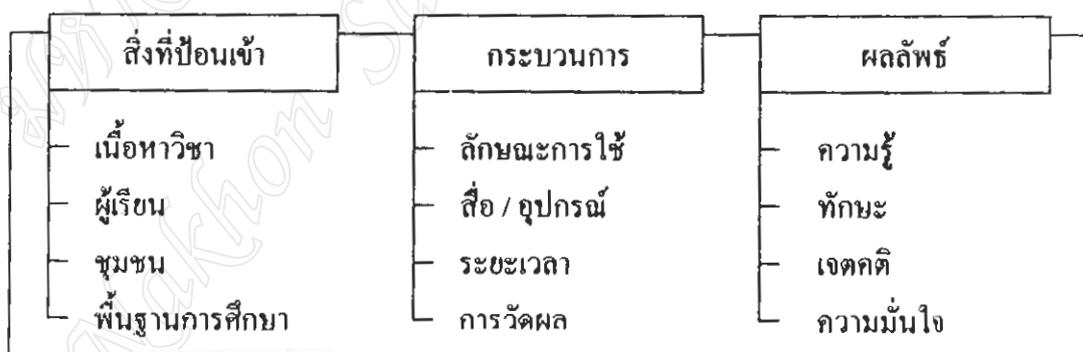
1. ส่วนประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร
 - 1.1 จุดมุ่งหมาย ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ
 - 1.2 เนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้
 - 1.3 การประเมิน
2. ส่วนประกอบที่นำบรรจุไว้ในหลักสูตร
 - 2.1 เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
 - 2.2 การเสนอแนวทางในการจัดการเรียนการสอน
 - 2.3 การเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอน
 - 2.4 การเสนอแนะเกี่ยวกับการช่วยเหลือและส่งเสริมผู้เรียน
3. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับส่วนประกอบของหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 18 - 19) กล่าวว่า หลักสูตรมี 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

โบแชมปี (Beauchamp, 1969 : 108) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร

ในเชิงระบบ คือ สิ่งที่ป้อนเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Output) ดังนี้

ภาพที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบของหลักสูตรเชิงระบบ

ที่มา : โบแชมปี (Beauchamp, 1969 : 108)

ทาบ (Taba, 1974 : 422 – 423) กล่าวว่า หลักสูตรควรมี 4 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสอนในแต่ละวิชา
3. กระบวนการสอนและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้
4. โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

ไทเลอร์ (Tyler, 1969 : 1) กล่าวว่า โครงสร้างของหลักสูตร มี 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย (Educational purpose)
2. ประสบการณ์ ((Educational experience)
3. วิธีการจัดประสบการณ์ (Organization of educational experience)
4. วิธีการประเมิน (Determination of what to evaluate)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรที่ดีควรมีความสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและชุมชน เหมาะสมกับผู้เรียน มีความยืดหยุ่น ซึ่งควรประกอบด้วย

1. หลักการ
2. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. เนื้อหาสาระของหลักสูตร
4. กระบวนการจัดการเรียนการสอน
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน
6. เอกสารประกอบหลักสูตร
7. กระบวนการวัดและประเมินผล

เลขทะเบียน	132 101
วันที่
.....

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรความหมายไว้ดังนี้ กรมวิชาการ(2544:13-14) เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ว่าควรสำรวจความต้องการของท้องถิ่น และหลักสูตรควรมีลักษณะแบบกึ่งระบบคือทั้งอยู่ในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา มีความยืดหยุ่นในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน และนำสิ่งที่อยู่รอบๆตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่ปัญหาของชุมชนมากำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การเรียนการสอน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 28) ได้เสนอขั้นตอนและวิธีการพัฒนาหลักสูตรไว้ ดังนี้

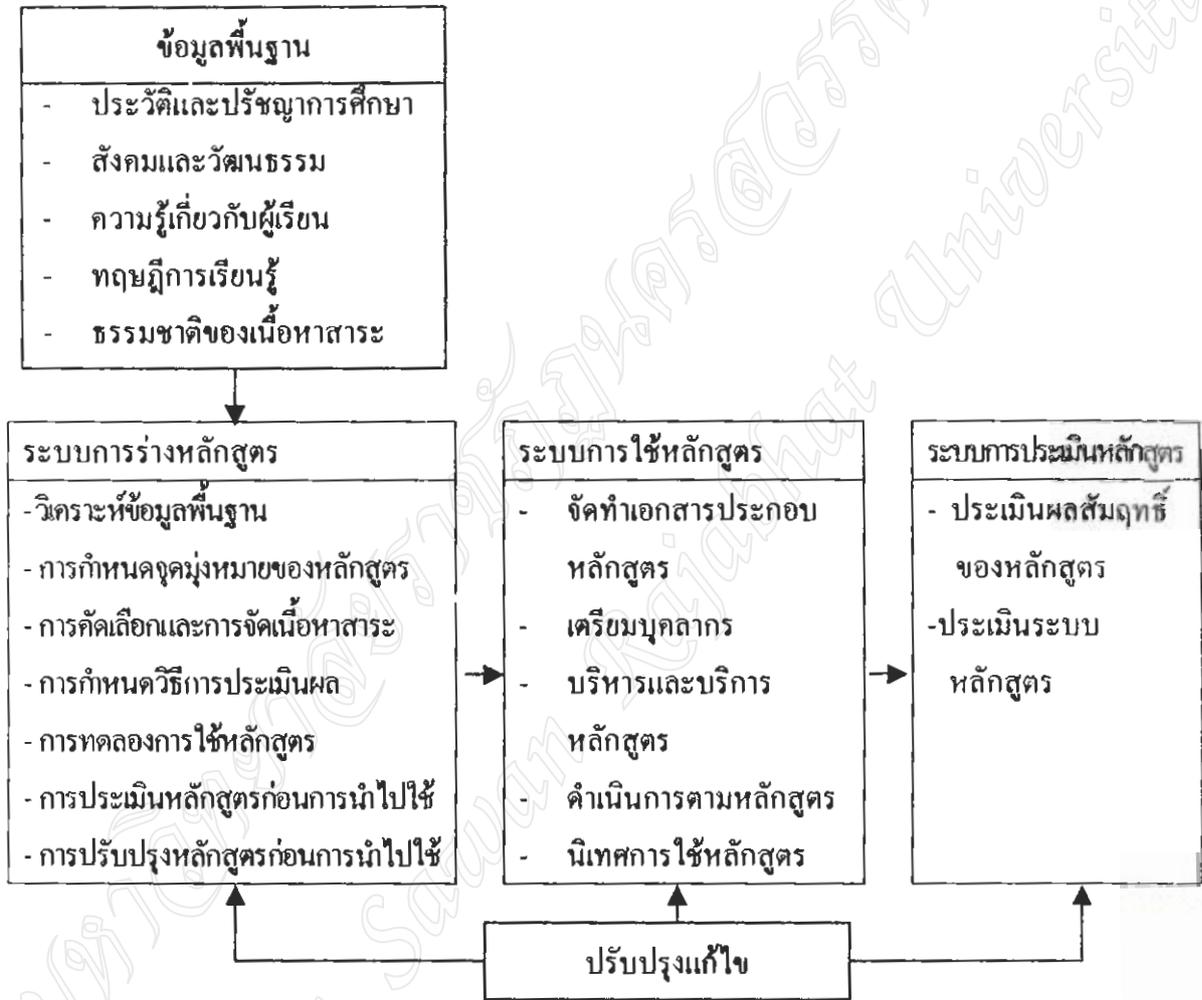
1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน สังคม และปรัชญาการศึกษา
2. การกำหนดเป้าประสงค์ จุดหมายและจุดประสงค์
3. การเลือกและจัดเนื้อหาวิชา
4. การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้
5. การกำหนดอัตราเวลาเรียนและหลักเกณฑ์ในการวัดผลและประเมินผลการเรียน
6. การนำหลักสูตร ไปใช้
7. การประเมินผลหลักสูตร
8. การปรับปรุง แก้ไขหลักสูตร

วิชัช วงษ์ใหญ่ (2538:38-41) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร ซึ่งประกอบด้วยระบบที่สัมพันธ์กัน 3 ระบบ คือ ระบบการร่างหลักสูตร ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ และระบบการประเมินหลักสูตร ดังนี้

1. ระบบร่างหลักสูตร มี 4 ขั้นตอน ได้แก่
 - 1.1 สังกำหนดหลักสูตร คือการเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.2 รูปแบบหลักสูตร เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับรูปแบบหลักสูตร เช่น หลักสูตร-รายวิชา หลักสูตรแบบบูรณาการ หรือหลักสูตรแบบแกนวิชา เป็นต้น
 - 1.3 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร
 - 1.4 การปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้
2. ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ มี 3 ขั้นตอน ได้แก่
 - 2.1 การขออนุมัติหลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรที่ผ่านการปรับแก้แล้วเสนอหน่วยงานบังคับบัญชา เพื่อให้การเห็นชอบสั่งการ
 - 2.2 การวางแผนการใช้หลักสูตร เป็นขั้นตอนการเตรียมการใช้หลักสูตร ซึ่งต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1.1. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
 - 2.1.2. การเตรียมงบประมาณ
 - 2.1.3. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร
 - 2.1.4. วัสดุหลักสูตร
 - 2.1.5. บริการสนับสนุนและอาคารสถานที่
 - 2.1.6. ระบบบริหารของสถาบันการศึกษา
 - 2.1.7. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้สอน
 - 2.1.8. การประเมินผลและติดตามการใช้หลักสูตร
 - 2.3 คำแนะนำการใช้หลักสูตรหรือบริหารหลักสูตร
 3. ระบบการประเมินหลักสูตร มีขั้นตอน ดังนี้
 - 3.1 วางแผนประเมินหลักสูตร เป็นการพิจารณาว่าจะประเมินหลักสูตรในส่วนใดบ้าง
 - 3.2 การเก็บข้อมูล ได้แก่การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของข้อมูล
 - 3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล คือการจัดระบบข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยวิธีการที่เหมาะสม
 - 3.4 การรายงานข้อมูล เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว
- สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 66) กล่าวว่า หลักในการสร้างหลักสูตรมีดังนี้
1. ใช้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ โดยอาศัยการวิเคราะห์ สํารวจ วิจัย เพื่อที่จะให้หลักสูตรมีความเหมาะสมกับบุคคลและท้องถิ่น
 2. ควรมีการประสานงานกันอย่างกว้างขวาง ระหว่างนักพัฒนาหลักสูตร นักบริหาร นักวิชาการแต่ละสาขาวิชา ศิษยานุศิษย์ ครูผู้สอน และบุคคลในอาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจจุดมุ่งหมายในการสร้างหลักสูตรที่ตรงกัน
 3. มีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการประสานงานกันอย่างเป็นขั้นตอน
 4. จัดสภาพการทำงาน โดยยึดหลักประชาธิปไตย ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน
 5. มีการประชาสัมพันธ์ การฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิด เจตคติ พฤติกรรมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้
 6. ควรนำหลักสูตรที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้ก่อน เพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมก่อนที่จะนำไปประกาศใช้
 7. ควรมีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอแม้แต่กำลังใช้หลักสูตรอยู่ที่คาม
 8. ควรคำนึงถึงเวลา บุคลากร งบประมาณและการดำเนินงานที่เหมาะสม

สัจจ อุตหรานันท์ (2532 : 33-34) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร เป็นการออกแบบหลักสูตร และการร่างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร จะมุ่งเน้นการปรับหลักสูตรที่มีอยู่เดิมเป็นรากฐานให้สมบูรณ์ขึ้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 2.4 แสดงระบบการพัฒนาหลักสูตร

ที่มา : สัจจ อุตหรานันท์(2532 : 34)

อำภา บุญช่วย (2537 : 36) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร คือระบบโครงสร้างของการจัดโปรแกรมการเรียนการสอน การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การปรับปรุงตำราเรียน แบบเรียน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการวัดและประเมิน การใช้หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไข และการให้ความรู้ครูผู้ใช้หลักสูตร ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรและการสอน รวมทั้งการบริหารจัดการหลักสูตร

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974:6) ได้กำหนด
ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหลักสูตรไว้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการพิจารณาศึกษาตัวกำหนดเงื่อนไขในการจัดทำหลักสูตร คือจะต้องศึกษาข้อมูล
รายละเอียด เงื่อนไขและปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับค่านิยมของผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตร บทบาท
หน้าที่ของโรงเรียน ลักษณะวิชาที่กำหนดให้เรียน เป็นต้น

2. ขั้นการพิจารณามุคผลในการจัดทำหลักสูตร คือ พิจารณาว่าจะให้ใครมีส่วนร่วมในการ
จัดทำบ้างแต่ละคนมีบทบาทอย่างไร เช่น นักวิชาการ ผู้บริหาร ประชาชนและผู้ปกครอง เป็นต้น

3. ขั้นการตัดสินใจรายละเอียดของหลักสูตร คือการพิจารณาเลือกรูปแบบโครงสร้าง
หลักสูตร เลือกเนื้อหา วิธีสอน แบบเรียน จำนวนเวลาที่ใช้

ทาบ (Taba. 1974 :10-11) ได้เสนอขั้นตอนกระบวนการสร้างหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้
ขั้นที่ 1 สำรวจให้ทราบความต้องการและความจำเป็นต่างๆของสังคม
ขั้นที่ 2 ตั้งวัตถุประสงค์ ของการศึกษาตามที่สังคมต้องการ
ขั้นที่ 3 คัดเลือกเนื้อหาสาระที่จะนำมาสอนเพื่อให้มีความรู้ตรงตามความต้องการและ
ความจำเป็นของสังคม

ขั้นที่ 4 จัดระเบียบ จัดลำดับ แก้ไขเนื้อหาวิชาความรู้ที่คัดเลือกมาได้
ขั้นที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ซึ่งจะสร้างเนื้อหาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและตรงกับ
วัตถุประสงค์

ขั้นที่ 6 จัดประสบการณ์การเรียนรู้
ขั้นที่ 7 กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล

ไทเลอร์ (Tyler 1969 : 1) ได้กำหนดปัญหาพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนไว้
4 ข้อซึ่งจะต้องตอบให้ครบเรียงลำดับ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนบรรลุมีอะไรบ้าง
2. การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาเหล่านั้นจะต้องจัดประสบการณ์ทางการ
ศึกษา(Educational experiences) อะไรบ้าง

3. ประสบการณ์ทางการศึกษาเหล่านั้นสามารถจัดให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร

4. จะทราบได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นบรรลุจุดประสงค์แล้ว

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่นักการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า
กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ควรประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย
การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน มาตรฐานการเรียนรู้ การวัด
และประเมินผล การขออนุมัติหลักสูตร การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ (2544 : 4 – 26) ได้กล่าวถึง หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียนและการจัดการเรียนรู้ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้ดังนี้

หลักการ

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งมั่นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ
2. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
3. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

โครงสร้าง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดโครงสร้างไว้ดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น กำหนดเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน คือ

- ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3
- ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6
- ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3
- ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

2. สาระการเรียนรู้ กำหนดสาระการเรียนรู้เป็น 8 กลุ่ม คือ

- 2.1 ภาษาไทย
- 2.2 คณิตศาสตร์
- 2.3 วิทยาศาสตร์
- 2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา
- 2.6 ศิลปะ
- 2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 2.8 ภาษาคำต่างประเทศ

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

- 3.1 กิจกรรมการแนะแนว
- 3.2 กิจกรรมนักเรียน

4. มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่มเพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น

5. เวลาเรียน กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ดังนี้
- ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนปีละ 800-1,000 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละ 800-1,000 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละ ไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง
- โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3)	ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6)	ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3)	ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-6)
	← การศึกษาภาคบังคับ →			
	← การศึกษาขั้นพื้นฐาน →			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม				
ภาษาไทย	○	○	○	○
คณิตศาสตร์	○	○	○	○
วิทยาศาสตร์	○	○	○	○
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	○	○	○	○
สุขศึกษาและพลศึกษา	□	□	□	□
ศิลปะ	□	□	□	□
งานอาชีพและเทคโนโลยี	□	□	□	□
ภาษาต่างประเทศ	□	□	□	□
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 800-1,000 ชม.	ประมาณปีละ 800-1,000 ชม.	ประมาณปีละ 1,000-1,200 ชม.	ไม่น้อยกว่าปีละ 1,200 ชม.

หมายเหตุ

- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องให้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้และการแก้ปัญหา
- สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน
- ▲ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และการพัฒนาตนตามศักยภาพ

ภาพที่ 2.5 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่มา : กรมวิชาการ(2544 : 8)

การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ในการพัฒนา ผู้เรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการเรียนการสอนทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตาม อรรถาศัย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สถานศึกษานำไปใช้จัดการเรียนรู้กำหนด โครงสร้างที่เป็น สาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้าง ๆ มาตรฐานที่แสดงคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และ เมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นของสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าว ไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกสิทธิ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วนตาม มาตรฐานที่กำหนดและเพิ่มเติมหน่วยการเรียนรู้รายวิชาใหม่ ๆ ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความ ถนัด ความสนใจ โดยสถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ครบทั้ง 8 กลุ่ม ในทุกช่วงชั้น

การจัดเวลาเรียน

การจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปี ทั้งการจัดเวลาเรียน ในสาระ การเรียนรู้ 8 กลุ่ม และรายวิชาที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมรวมทั้งต้องจัดให้มีเวลาสำหรับกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนตามความเหมาะสม

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีดังนี้	
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	ประกอบด้วย 5 สาระ 6 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	ประกอบด้วย 6 สาระ 19 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	ประกอบด้วย 8 สาระ 12 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	5 สาระ 12 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา	ประกอบด้วย 5 สาระ 6 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	ประกอบด้วย 3 สาระ 6 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี	5 สาระ 6 มาตรฐานการเรียนรู้
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	ประกอบด้วย 4 สาระ 8 มาตรฐานการเรียนรู้

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ความหมายและความสำคัญ

วัฒนาพร กระจับทุกข์ (2545: 2 –4) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาไว้สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2545 : 5 – 6) ว่าเป็นแผนหรือแนวทางหรือของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ

1. พัฒนาผู้เรียน ให้เรียนรู้อย่างมีความสุข มีความรู้ความสามารถ มีทักษะการเรียนรู้ มีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีโอกาสใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี สื่อสาร และเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2. ส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรมสังคมและวัฒนธรรม พัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เข้าใจและยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

วัฒนาพร กระจับทุกข์ (2545 : 5 – 6) กล่าวถึงการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจะต้องสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนจะต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้และประเมินกระบวนการเรียนรู้ของตน เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาจะต้องแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในการดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนด้านวิชาการของสถานศึกษาและได้เสนอกระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ ตรงกับของกรมวิชาการ (2545 :30 - 42) ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
3. การจัดทำสาระของหลักสูตร
4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผลและเอกสาร

หลักฐานการศึกษา

7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน
8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

วิสัยทัศน์ เป็นเจตนาารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์ เป็นการคิดไปข้างหน้าอย่างมีเอกลักษณ์ สร้างศรัทธาและจุดประกายความคิดในการพัฒนาสูงสุด โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกฝ่าย

ภารกิจ เป็นการแสดงวิธีการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์และนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติต่อไป ซึ่งจะแสดงถึงวิธีการดำเนินงาน ผู้รับประโยชน์และบริการโดยตรงจากองค์กร ลักษณะผลผลิตและบริการและ ประโยชน์ที่จะได้รับจากองค์กร เป็นต้น

เป้าหมาย เป็นตัวกำหนดเป็นความคาดหวังด้านคุณภาพที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่สถานศึกษากำหนดและสอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน

การกำหนดคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม โดยกำหนดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความจำเป็นในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

จากวิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด สถานศึกษาต้องจัดทำโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งกำหนดสาระการเรียนรู้ และเวลาเรียนไว้อย่างชัดเจน เพื่อสถานศึกษาจะได้นำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด

3. การจัดทำสาระของหลักสูตร

3.1 การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่แสดงถึงความรู้ความสามารถของผู้เรียน และคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น

3.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนด โดยให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

3.3 กำหนดเวลาและจำนวนหน่วยกิต กำหนดให้ช่วงชั้นที่ 1 – 3 จัดสาระการเรียนรู้เป็นรายปีและกำหนดจำนวนคาบเวลาให้เหมาะสมสอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ ส่วนช่วงชั้นที่ 4 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาค และกำหนดจำนวนหน่วยกิตให้เหมาะสม สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้

3.4 จัดทำคำอธิบายรายวิชา ประกอบด้วย ชื่อรายวิชาจำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้น ๆ

3.5 จัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการเรียนรู้ สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษา ต้องจัดให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติ โครงการอย่างน้อย 1 โครงการ

3.6 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา รายปี หรือรายภาค แต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

4. การออกแบบการเรียนรู้

4.1 การจัดการเรียนการสอน โดยรูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบบูรณาการ

4.2 สื่อการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ

4.3 การวัดและประเมินผล สถานศึกษาต้องทำเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน

5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน โดยสถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความแตกต่างระหว่างบุคคล

1. การกำหนดรูปแบบ วิธีการ การวัดและประเมินผลและเอกสารหลักฐานการศึกษา

6.1 เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 – ช่วงชั้นที่ 3 (จบการศึกษาภาคบังคับ)

6.1.1 ผู้เรียนเรียนต้องเรียนรู้ครบ 8 กลุ่มสาระ และได้รับการตัดสินผลการเรียน

6.1.2 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน

6.1.3 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

6.1.4 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมิน

6.2 เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 (จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

6.2.1 ผู้เรียนต้องเรียนรู้ครบ 8 กลุ่มสาระ และได้หน่วยกิตครบ ตามหลักสูตรและได้รับการตัดสินผลการเรียน

6.2.2 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน

6.2.3 ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

6.2.4 ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมิน

6.3 เอกสารหลักฐานการศึกษา

สถานศึกษาต้องพิจารณาจัดทำเอกสารประเมินผลการเรียน เพื่อใช้ประกอบการดำเนินการด้านการวัดและประเมินผลการเรียนตามที่เห็นสมควร เช่น เอกสารแสดงผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แบบบันทึกผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ แบบรายงานการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคล ระเบียบสะสมแสดงผลงานการด้านต่าง ๆ และแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นต้น

7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน

7.1 การพัฒนากระบวนการแนะแนว

7.2 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และห้องสมุด

7.3 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ

7.4 เครือข่ายวิชาการ

8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

เป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ ตั้งแต่ต้น คือการกำหนดวิสัยทัศน์ จนกระทั่งการนำหลักสูตรสู่ห้องเรียนคือการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาอาจมีหลายเล่ม ซึ่งเล่มแรกควรเป็นเล่มที่กำหนดภาพรวม และมีเล่มอื่น ๆ อีกตามความเหมาะสม การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา ควรประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้

1.1 วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย

1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1.3 โครงสร้างหลักสูตร

1.4 รายวิชาตามกลุ่มสาระ

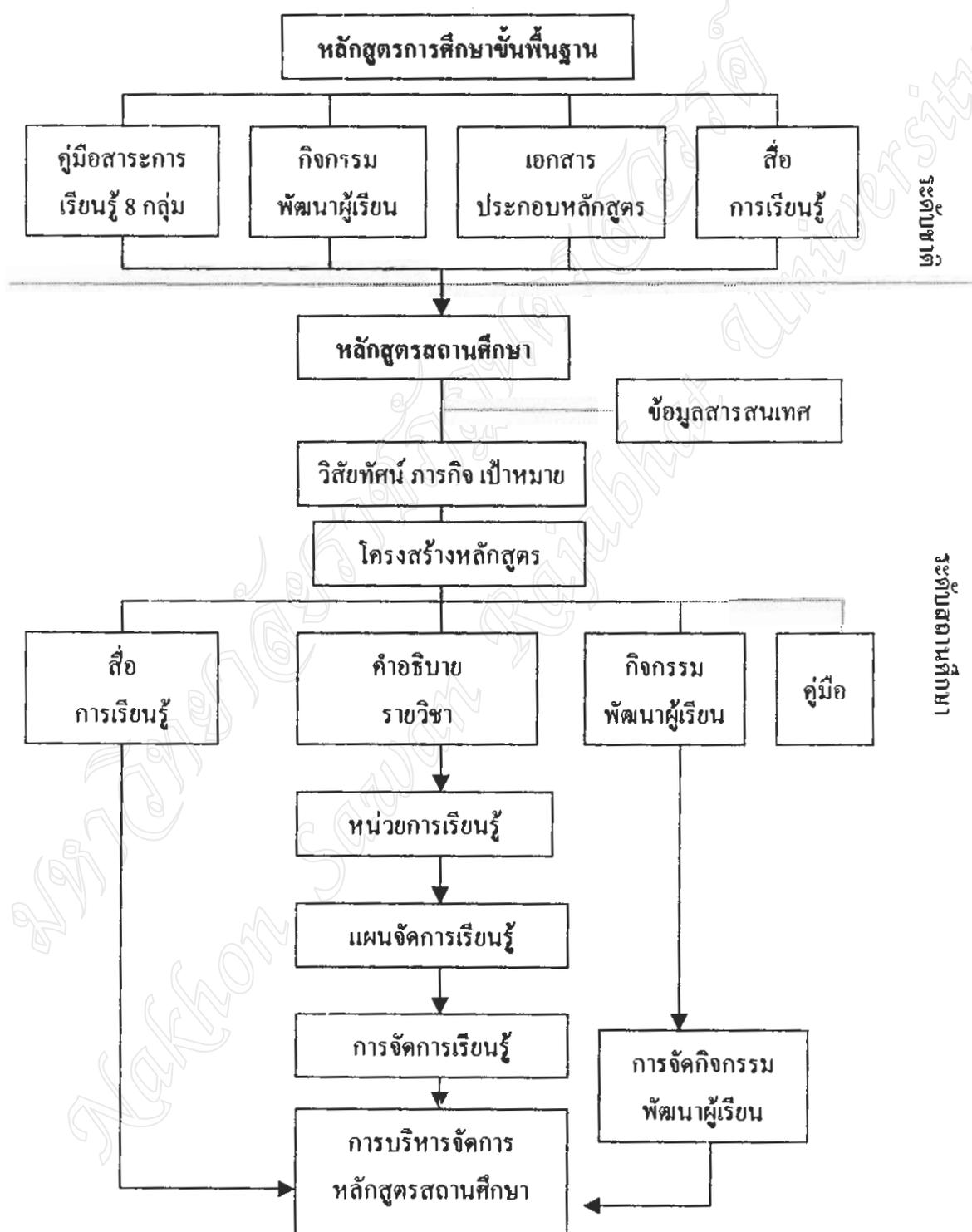
1.5 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

1.6 การจัดการเรียนรู้และการส่งเสริมการเรียนรู้

1.7 การวัดและประเมินผล

1.8 การบริหารจัดการหลักสูตร

แผนภูมิแสดงภารกิจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ภาพที่ 2.6 แผนภูมิแสดงภารกิจในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่มา : กรมวิชาการ (2545 : 28)

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย ภารกิจ 8 ด้าน ดังนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
3. การจัดทำสาระของหลักสูตร
4. การออกแบบการเรียนรู้
5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. การกำหนดรูปแบบ การวัดและประเมินผล
7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน
8. ด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2545 : 50 – 58) ได้เสนอแนะบทบาทและหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้
 - 1.1 จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
 - 1.2 เป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตร
 - 1.3 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
 - 1.4 สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
 - 1.5 การนิเทศภายใน เพื่อนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ
 - 1.6 ประเมินการนำหลักสูตรไปใช้
2. ครูผู้สอน มีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้
 - 1.1 วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 1.2 จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
 - 1.3 จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
 - 1.4 เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติดีต่อเพื่อนครูและนักเรียน
 - 1.5 จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้
 - 1.6 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริง

1.7 การทำวิจัยในชั้นเรียน

1.8 จัดทำข้อมูลนักเรียนรายบุคคล

3. ผู้เรียน มีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้

3.1 มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครอง และครู ให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

3.2 มีความรับผิดชอบ บริหารจัดการเรียนรู้ของตนเองให้มีคุณภาพ

3.3 ปฏิบัติตนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

3.4 ประเมินและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

3.5 รักษาสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

3.6 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

4. ผู้ปกครอง

4.1 กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครูและผู้เรียน

4.2 มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตรและกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษา

4.3 ส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4.4 จัดบรรยากาศในบ้าน ให้เอื้อต่อการเรียนรู้

4.5 อบรมเลี้ยงดู เอาใจใส่ให้ความรัก ความอบอุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการ

ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

4.6 สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมที่จำเป็น

4.7 ร่วมมือกับครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียน

4.8 ปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี

4.9 มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและสถานศึกษา

4.10 จัดให้บุตร ธิดา หรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

5. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้

1.1 กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา

1.2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

1.3 ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

1.4 ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะทำงาน/อนุกรรมการต่างๆที่สถานศึกษาแต่งตั้ง

1.5 สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารด้านวิชาการของสถานศึกษา

1.6 ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

1.7 เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

6. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้

6.1 วางแผนการดำเนินงานวิชาการ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6.2 จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา

6.3 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในการพัฒนาหลักสูตร

6.4 ประสานความร่วมมือกับบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และชุมชน เพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพ

6.5 ประชาสัมพันธ์และการนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

6.6 ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

6.7 ติดตามผลการเรียนนักเรียนรายบุคคล ระดับชั้น ระดับช่วงชั้นและระดับกลุ่มวิชา

ในแต่ละปีการศึกษา

6.8 ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เกรียงไกร เต่าคำ และคนอื่นๆ (2546) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามทัศนะของครูในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ด้านการจัด โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ด้านการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการกำหนดรูปแบบ วิธีการเกณฑ์การตัดสินและเอกสารหลักฐานการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบส่งเสริมและสนับสนุน และด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง และโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกอำเภอเมือง มีปัญหาในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองมีปัญหาในระดับมากด้านการจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษามีปัญหาในระดับปานกลาง ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ด้านการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาระบบส่งเสริมและสนับสนุนและด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา และมีปัญหาน้อยในด้านการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและด้านกำหนดรูปแบบ

จำเนียร ไตรมาตร (2542) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียน การสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัย พบว่า ครูผู้สอนได้พัฒนาหลักสูตร โดยการปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพกับสภาพท้องถิ่นและให้ ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับ ความสนใจของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น ครูผู้สอนใช้วิธีสอนที่หลากหลายขึ้นและ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่วนปัญหาและอุปสรรค คือขาดแหล่งวิทยากร และแหล่งงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตร ครูผู้สอนไม่มีเวลาวางแผนการสอน ไม่ใช้วิธีสอนที่ หลากหลายและไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้ ขาดงบประมาณใน การจัดทำเอกสารประกอบการสอน สื่อการเรียนการสอนวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ครูผู้สอนขาด ความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และไม่เห็นความสำคัญในการนิเทศ การเรียนการสอนภายในโรงเรียน

จันทพิมพ์ ทองเสริมและคนอื่นๆ (2546) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการ วิจัย พบว่า

1. สภาพการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พิจารณาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. เปรียบเทียบสภาพการดำเนินการจัดทำหลักสูตรใน โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน พิจารณา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน
3. เปรียบเทียบสภาพการดำเนินการจัดทำหลักสูตรของครู อาจารย์ที่มีวุฒิทางการศึกษาต่าง กันรวมทั้งประสบการณ์การสอนต่างกัน มีสภาพการดำเนินงานการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา พิจารณาโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ฉลอง พงษ์นารธร(2542) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานตามแนวทางปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรเอาใจใส่ดูแล ปรับปรุงการดำเนินให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและความต้องการของท้องถิ่น ปัญหาด้าน กระบวนการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับหลักสูตร ควรให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนา หลักสูตรด้วย

ฉวีวรรณ พูลนาผล (2535) ได้วิจัยเรื่อง สภาพปัญหาการใช้หลักสูตรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมก่อนการใช้หลักสูตร การดำเนินการใช้หลักสูตร โรงเรียนได้จัดทำแผนการเรียนรายภาค กิจกรรมการเรียนการสอนจัดตามเนื้อหาและยึดหยุ่นตามสภาพท้องถิ่น ปัญหาหลักคือจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอและขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาหลักสูตร และความขาดแคลนค่านงบประมาณ เอกสารหลักสูตร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างเครื่องมือทดสอบ โดยเฉพาะปัญหาการขาดการนิเทศภายในที่เป็นระบบ

คอศักดิ์ บุญเสื่อ(2543) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหานำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า ควรจัดให้มีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับปรุงหรือสร้างหลักสูตรขึ้นใช้เองให้สอดคล้องกับสภาพหรือความต้องการของท้องถิ่น

นเรศ หิ้นนุกูล (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโดยรวมทุกด้าน และรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง และปัญหาในการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ไม่มีเวลา ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ขาดงบประมาณ และประเด็นสำคัญคือขาดการประสานงานระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการของสถานศึกษา

บุญศรี แสงศรี (2545) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นว่าการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีเพศและวุฒิการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็น ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาไม่แตกต่างกัน แต่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีตำแหน่งต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพ็ญจันทร์ ธนาวิภาส (2536) ได้วิจัยเรื่อง สภาพปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียน ร่วมการพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดกรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ด้านการสนับสนุนส่งเสริม การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่มีการสนับสนุนส่งเสริมโดยการกำหนด นโยบาย จัดเตรียมบุคลากร จัดเตรียมสถานที่ จัดเตรียมงบประมาณ จัดทำข้อมูลพื้นฐาน มีการ ประชาสัมพันธ์ จัดหาวัสดุหลักสูตรและแนะนำให้ครูใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ตลอดจนจัดให้มีการ นิเทศติดตามและประเมินผลการเรียนการสอน โดยหัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา ปัญหาที่พบในการ สนับสนุนส่งเสริมส่วนใหญ่โรงเรียนขาดความพร้อมด้านบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และครูขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดเก็บข้อมูล

มงคล สุภามณี และคนอื่นๆ (2546) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการในการจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษาของภาครัฐกับความต้องการของท้องถิ่น ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ของเขตพื้นที่ เมือง ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน รัฐบาลบทบาทหน้าที่ใน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันกำหนดหลักสูตรสถานศึกษาและสถานศึกษาควรมีความพร้อม ในการสนับสนุนด้านงบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง นี้ผู้ปกครองควรสนับสนุนให้บุตรหลาน ได้มีการศึกษาตามศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน ไม่ควรมุ่งเพียงให้ผู้เรียนมีความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อหวังผลในการศึกษาต่อ

บุรุษศิลป์ พานนท์ (2546) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี ผล การวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มาจากผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนร่วมในการ บริหารงานตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับมากที่สุด และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มา จากครูมีส่วนร่วมในการบริหารตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับมาก ส่วนคณะกรรมการการสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มาจากผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนองค์กรเอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าและผู้ทรงคุณวุฒิ มีส่วนร่วมในการบริหารงานตามบทบาทหน้าที่อยู่ในระดับปาน กลาง

วสินี พิเศษ (2544) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้น ฐานของบุคลากรหลักสูตรในโรงเรียนสังกัดเทศบาล จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ต้องการมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับมากที่สุด 3 ด้านคือ ด้านบริหาร และบริการหลักสูตร การดำเนินงานการใช้หลักสูตรและการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ในทุกกิจกรรมส่วนกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยของความต้องการสูงสุด คือ การวัดและประเมินผลการเรียน และรองลงมาคือ การปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และกิจกรรมเสริมหลักสูตร

วรรณภา โพธิ์ศรี (2546) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 7 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 ระบบ คือ ระบบการจัดทำหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตรและระบบการประเมินหลักสูตรซึ่งส่วนใหญ่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการปฏิบัติ แต่ในระบบการใช้หลักสูตร พบว่าการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการจากครูทั้งในและนอกสถานศึกษา ไม่มีความเหมาะสมและเป็นไปไม่ได้ในการปฏิบัติและหลังจากจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาแล้วได้มีการนำเสนอหลักสูตรสถานศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนเพื่อให้ความเห็นชอบ

สุพิศม์ สมศรี (2541) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับแรกคือการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ อันดับสุดท้ายคือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา ปัญหาที่พบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ปัญหาที่น้อยที่สุดคือด้านการจัดการ ทั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ควรส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะด้านการใช้และการพัฒนาหลักสูตร

เสาวภาคย์ แผลมเพชร (2545) ได้วิจัยเรื่อง ความพร้อมของสถานศึกษาและศักยภาพของบุคลากรในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมของสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือบุคลากร ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและด้านส่งเสริมสนับสนุน อยู่ในระดับปานกลาง และศักยภาพของบุคลากรในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน คือด้านการจัดทำสาระหลักสูตร ด้านการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ด้านการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และด้านการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับปานกลาง

อุมาพร หล่อสมฤดี(2545) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาและพัฒนาโครงสร้างรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียน ประกอบด้วยการดำเนินงาน 5 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย สภาพความต้องการของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนและการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง 2)การร่างหลักสูตร ประกอบด้วย จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ การจัดการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผล 3) การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร 4) การนำหลักสูตรไปใช้ 5) การประเมินผลหลักสูตร และจากการสอบถามความคิดเห็นที่ได้จากครู พบว่า ครูเห็นด้วยกับรูปแบบในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเท่ากับ4.50และผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับรูปแบบในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเท่ากับ 4.91

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

แอดคินส์(Adkins.1998) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสิ่งแวดล้อม K –6 สำหรับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยสำคัญในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรคือความเข้าใจ และความเชื่อของนักพัฒนาหลักสูตรตามอัธยาศัยด้วย รวมทั้งองค์กรยังเป็นข้อจำกัดในการเลือกรูปแบบและกิจกรรมในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร นอกจากนี้ยังพบปัจจัยที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของเขตพื้นที่การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งได้แก่

1. หลักสูตรควรมุ่งเน้นไปที่ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่
2. การพัฒนาการศึกษาของเขตพื้นที่ควรทำในรูปของคณะกรรมการ
3. นักพัฒนาหลักสูตรควรมีความรู้ด้านการศึกษาในระบบ

ซาลามาห์(Salamah. 2001) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างมุมมองทางด้านหลักสูตรกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของครูชาอูคีอาระเบีย พบว่า มุมมองทางด้านหลักสูตรกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไม่มีความสัมพันธ์กัน

เอล ซาเดค (El – Sadek .1982) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการพัฒนาและประเมินหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรที่ทำโดยครูใช้วิธียึดผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเกณฑ์ในการสร้างหลักสูตรทุก ๆ ด้านในทัศนะของครูที่มีความสำคัญที่สุดในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร พัฒนาหลักสูตร ประเมินผลหลักสูตรได้แก่ ครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารเขตการศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและนักการศึกษา ตามลำดับ

เคอร์(Kerr.1981) ได้วิจัยเรื่อง ผลกระทบของตัวแปรด้านความเชื่อของครูต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในออสเตรเลียตะวันตก พบว่า ตัวแปร 3 ตัวคือ

1. การสนับสนุนจากผู้บริหาร
2. สำนักด้านประสิทธิภาพส่วนบุคคล
3. ความทุ่มเทเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมของครูในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ขนาดของผลตัวแปรดังกล่าวพบว่า การสนับสนุนของผู้บริหารมีอิทธิพลโดยรวมต่อกลุ่มประชากร ส่วนตัวแปรด้านโอกาสของผู้เรียนกับความชัดเจนของเป้าหมายและวิธีการมีผลอย่างมากต่อความทุ่มเทและสำนักด้านประสิทธิภาพของประชากรและยังพบอีกว่า ความทุ่มเทจะส่งผลทางอ้อมต่อตัวแปรอื่น ๆ

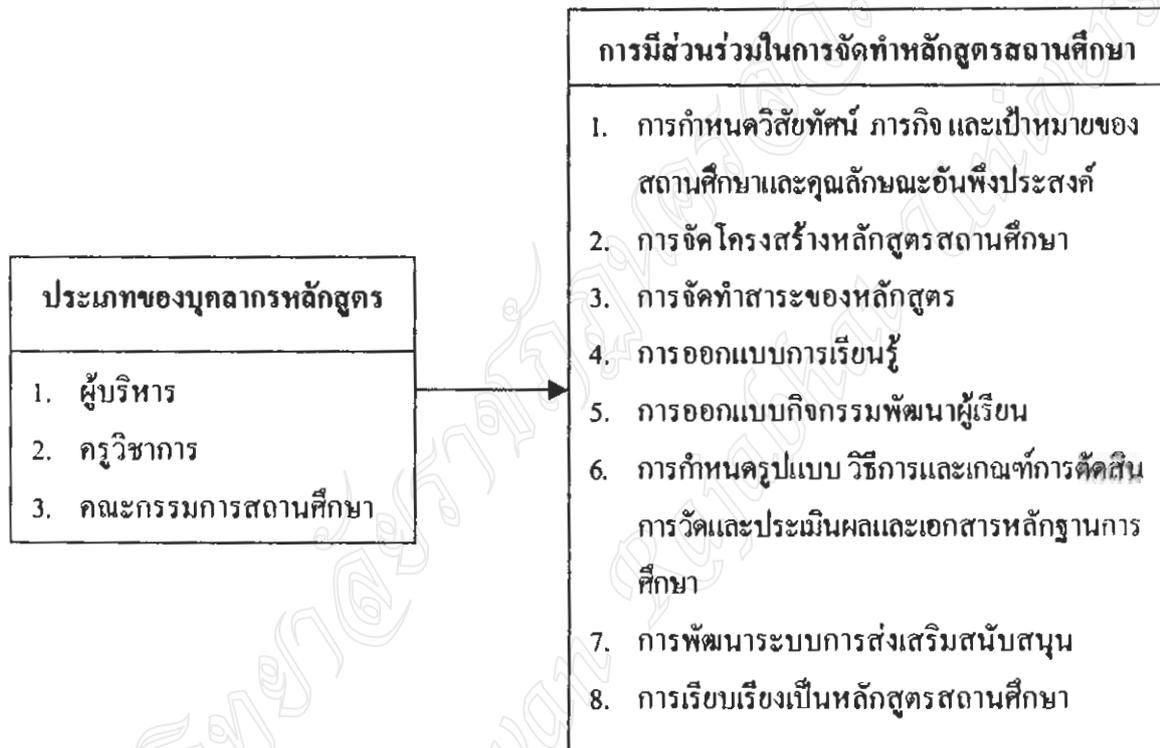
วิงเกอร์เตอร์ (Wingerter.1988) ได้วิจัยเรื่อง ระดับการมีส่วนร่วมและระดับความต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของผู้บริหารและครู ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของครู ในการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับสูงต่อการพัฒนาเป้าหมาย เนื้อหาและการปฏิบัติ ส่วนการมีส่วนร่วมต่อการประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ และผู้บริหารมีความเห็นว่า ครูควรมีส่วนร่วมอย่างจริงจังใน

ด้านการพัฒนาเป้าหมายและเนื้อหาของหลักสูตร และครูมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรทั้ง 4 ด้าน คือการพัฒนาเป้าหมาย เนื้อหา การปฏิบัติและการประเมินผล มากกว่าที่เป็นอยู่

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษานั้นจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นหลักสูตรแม่บทในการจัดการศึกษาของชาติ โดยให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการและจัดทำให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น อีกทั้งการจัดทำสาระของหลักสูตรต้องให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียนและสามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของบุคลากรหลักสูตรที่หลากหลายในการระดมความคิด ในการดำเนินงานโดยอาศัยปัจจัยและองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างหลากหลาย เพื่อให้ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงและเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ทั้งนี้ประเด็นสำคัญในการพิจารณาประการหนึ่งคือ สถานศึกษาได้มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานมากน้อยเพียงใดเพียงพอต่อการดำเนินการหรือไม่ และข้อมูลมีความเที่ยงตรงน่าเชื่อถือได้เพียงใด มีการประสานการดำเนินงานของบุคลากรหลักสูตรของสถานศึกษา เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการแต่ละสาขา ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียนมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาที่ตรงกัน เป็นประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือ บุคลากรหลักสูตรของสถานศึกษานั้นๆ มีความต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษามากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากความจำเป็นในการประกาศใช้หลักสูตรสถานศึกษาให้ทันตามระยะเวลาที่กำหนดในปีการศึกษา 2548 ที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีหลักสูตรสถานศึกษาครบทุกช่วงชั้นที่เปิดการเรียนการสอนอย่างสมบูรณ์ บทบาทในการดำเนินงานตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบเหล่านี้จึงเป็นคำถามที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ที่รับผิดชอบด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยตรงจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับ ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของบุคลากรหลักสูตร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 โดยอาศัยแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของกรมวิชาการ ที่สถานศึกษาส่วนใหญ่ เลือกใช้ และเป็นกรอบการดำเนินงาน

กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ประเภทของบุคลากรหลักสูตร ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอเป็นกรอบความคิดในการวิจัย ได้ ดังนี้

ภาพที่ 2.7 กรอบความคิดในการวิจัย